

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
завідувачки відділу освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку

Чеботарьової Олени Валентинівни

на дисертацію Маруди Ольги Григорівни

«Корекційно-педагогічна допомога дорослим із інтелектуальними

порушеннями в європейських країнах»,

подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка»

за спеціальністю А6 Спеціальна освіта

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти одним із найважливіших напрямів наукових досліджень є пошук ефективних моделей підтримки осіб з інтелектуальними порушеннями протягом усього життя. Вітчизняна система спеціальної освіти останніми роками активно трансформується відповідно до міжнародних стандартів забезпечення прав людини, однак питання організації корекційно-педагогічної допомоги дорослим особам з інтелектуальними порушеннями досі залишаються недостатньо розробленими як у теоретичному, так і в методичному аспектах.

Тривалий час увага науковців була зосереджена переважно на проблемах раннього розвитку, навчання та соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями. Водночас після завершення шкільного навчання значна частина таких осіб потребує подальшої комплексної підтримки, спрямованої на розвиток самостійності, соціальної компетентності, життєвих навичок, професійної реалізації та активної участі у житті громади. Саме тому вивчення сучасного європейського досвіду організації корекційно-педагогічної допомоги дорослим особам є надзвичайно актуальним як для розвитку педагогічної науки, так і для вдосконалення практики спеціальної освіти й соціальної підтримки в Україні.

Важливо, що авторка розглядає проблему не лише з позицій організації соціальних послуг, а насамперед крізь призму корекційно-педагогічної діяльності, спрямованої на розвиток особистості дорослої людини з

інтелектуальними порушеннями, формування її життєвих компетентностей, забезпечення максимально можливої самостійності та підтримки процесів соціальної інтеграції. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку спеціальної педагогіки та європейським принципам побудови систем підтримки осіб з інвалідністю.

У цьому контексті дисертаційна робота Маруди О.Г. є своєчасною, актуальною та має важливе наукове і практичне значення для подальшого розвитку спеціальної освіти, корекційної педагогіки та системи підтримки дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Аналіз змісту дисертації свідчить про належний рівень наукової культури авторки, логічність побудови дослідження та послідовність викладу матеріалу. Робота характеризується чіткою структурою, що забезпечує системне розкриття визначеної проблематики.

Методологічний апарат дослідження відповідає його меті та поставленим завданням. Об'єкт, предмет, мета й завдання взаємоузгоджені, а використаний комплекс методів дослідження забезпечує достовірність отриманих результатів та обґрунтованість сформульованих висновків.

Теоретичною основою дисертації стали праці українських і зарубіжних учених у галузі спеціальної педагогіки, психології, соціальної роботи, реабілітації, міжнародні нормативно-правові документи, законодавчі акти України та європейських держав, а також матеріали міжнародних організацій щодо підтримки осіб з інтелектуальними порушеннями. Комплексний аналіз широкого кола джерел дозволив авторці сформулювати цілісне бачення досліджуваної проблеми та аргументовано обґрунтувати запропоновані положення.

Сформульовані у дисертації висновки логічно впливають із проведеного аналізу, повністю відповідають поставленим завданням і підтверджуються наведеними теоретичними узагальненнями.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у комплексному розв'язанні актуальної проблеми організації корекційно-педагогічної допомоги дорослим особам з інтелектуальними порушеннями в умовах розвитку сучасної громадоорієнтованої системи підтримки.

Безперечною перевагою роботи є те, що авторкою вперше узагальнено ціннісні та нормативно-правові засади забезпечення прав осіб з інтелектуальними порушеннями на основі порівняльного аналізу міжнародних і національних нормативно-правових документів. Науковий інтерес становить проведений комплексний аналіз міжнародних підходів до забезпечення кваліфікованого супроводу дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями, що дало можливість визначити найбільш ефективні напрями розвитку сучасної системи підтримки.

До вагомих результатів дослідження слід віднести визначення змісту корекційно-педагогічної діяльності денних центрів, груп підтриманого проживання, трудових і творчих майстерень як середовища формування життєвих компетентностей, розвитку соціальної активності та максимальної самостійності дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями.

Особливої уваги заслуговує обґрунтування сучасних підходів до забезпечення кваліфікованого супроводу дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями в Україні, здійснена авторкою систематизація цінностей, принципів та основних сфер життєдіяльності, на яких має будуватися процес надання корекційно-педагогічної допомоги. Важливим є також уточнення змісту поняття «кваліфікований супровід» як педагогічної категорії у контексті сучасної системи підтримки дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями.

Подальшого розвитку набули наукові положення щодо індивідуалізації корекційно-педагогічної допомоги, організації міждисциплінарної взаємодії, переходу до громадоорієнтованої моделі підтримки та посилення ролі корекційно-педагогічної складової у забезпеченні самостійності й соціальної участі осіб з інтелектуальними порушеннями.

Практичне значення результатів дослідження визначається її безпосередньою спрямованістю на вдосконалення змісту та організації корекційно-педагогічної допомоги дорослим особам з інтелектуальними порушеннями.

Запропоновані авторкою підходи до організації кваліфікованого супроводу, структура індивідуального плану підтримки, узагальнення змісту діяльності сучасних соціальних сервісів, методичні рекомендації щодо організації корекційно-педагогічної роботи можуть бути використані у практиці діяльності закладів спеціальної освіти, установ соціального захисту, реабілітаційних центрів, громадських організацій, а також у процесі підготовки майбутніх фахівців спеціальної освіти.

Практичне значення дослідження посилюється тим, що його результати вже впроваджено в діяльність установ і організацій, які здійснюють підтримку осіб з інтелектуальними порушеннями.

Характеристика основних положень дисертаційного дослідження.

Дисертаційна робота Маруди О.Г. характеризується логічною структурою, чіткою послідовністю викладу матеріалу та внутрішньою цілісністю. Побудова дослідження відповідає визначеній меті та поставленим завданням, а зміст кожного розділу забезпечує послідовне розкриття проблеми організації корекційно-педагогічної допомоги дорослим особам з інтелектуальними порушеннями. Важливо, що авторка поєднала аналіз сучасних міжнародних підходів із розробленням практичних рекомендацій щодо вдосконалення вітчизняної системи підтримки, що значно підсилює прикладне значення роботи.

У першому розділі послідовно розкрито сучасні міжнародні та національні підходи до забезпечення прав осіб з інтелектуальними порушеннями. Авторкою здійснено ґрунтовний аналіз міжнародних нормативно-правових документів, що визначають концептуальні засади розвитку систем підтримки, а також національного законодавства України у сфері освіти, соціального захисту, реабілітації та забезпечення прав осіб з інвалідністю.

Позитивної оцінки заслуговує не лише систематизація нормативно-правової бази, а й її аналіз з позицій сучасних цінностей спеціальної освіти, серед яких пріоритетними визначено повагу до людської гідності, недискримінацію, рівність можливостей, підтримане прийняття рішень та право людини на незалежне життя. Такий підхід дозволив авторці переконливо обґрунтувати необхідність переходу від традиційної моделі опіки до моделі підтримки, орієнтованої на розвиток особистості та максимальне розкриття її потенціалу.

Окремої уваги заслуговує аналіз сучасного стану реалізації прав осіб з інтелектуальними порушеннями в Україні. Авторкою визначено чинники, що стримують розвиток громадських форм підтримки, та окреслено напрями подальшого вдосконалення державної політики у цій сфері. Узагальнення, зроблені у першому розділі, створюють міцне теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження європейського досвіду.

У другому розділі розкрито сучасні моделі організації підтримки дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями в Данії, Німеччині та Польщі. Безперечною перевагою дослідження є те, що увага автора зосереджується не лише на організаційній структурі відповідних установ, а й на змісті корекційно-педагогічної діяльності, яка здійснюється в них.

Переконливо показано, що сучасна система підтримки дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями ґрунтується на індивідуалізації допомоги, міждисциплінарній взаємодії фахівців, розвитку життєвих компетентностей, підтриманому проживанні, підтриманому працевлаштуванні та активній участі людини у прийнятті рішень щодо власного життя.

Наукову цінність становить проведений аналіз діяльності денних центрів, груп підтриманого проживання, трудових і творчих майстерень, що дозволив авторці визначити їх педагогічний потенціал як середовища формування соціально-побутових, комунікативних, трудових, когнітивних та емоційно-вольових навичок дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями.

Особливої уваги заслуговує аналіз кадрового забезпечення соціальних послуг. Авторкою переконливо доведено, що ефективність системи підтримки значною мірою залежить від злагодженої діяльності мультидисциплінарної

команди, у якій спеціальний педагог посідає важливе місце поряд із психологами, соціальними працівниками, реабілітологами та іншими фахівцями.

У підрозділі, присвяченому сучасному стану організації підтримки дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями в Україні, визначено основні напрями розвитку громадських сервісів та обґрунтовано доцільність використання кращих європейських практик з урахуванням національних умов.

У третьому розділі найбільш повно розкривається авторська концепція дослідження. Саме цей розділ, на нашу думку, становить найбільшу наукову і практичну цінність.

Авторкою детально проаналізовано зміст корекційно-розвиткової роботи, спрямованої на формування життєвих компетентностей дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями, розвиток їхньої соціальної активності, комунікативних умінь, навичок самообслуговування, самостійного проживання та участі у житті громади. Заслуговує на схвалення прагнення авторки розглядати корекційно-педагогічну допомогу як безперервний процес, що супроводжує людину впродовж усього дорослого життя.

Безперечною перевагою дисертації є розроблення структури індивідуального плану супроводу дорослої особи з інтелектуальними порушеннями. Запропонована структура відзначається логічністю, практичною спрямованістю та орієнтацією на потреби конкретної людини. Вона враховує індивідуальні особливості розвитку, життєві цілі, ресурси, рівень сформованості компетентностей та необхідні напрями підтримки, що робить її придатною для використання у практичній діяльності фахівців.

Високу оцінку заслуговує також обґрунтування сучасних підходів до забезпечення кваліфікованого супроводу дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями. Авторкою переконливо доведено, що ефективність корекційно-педагогічної допомоги визначається поєднанням особистісно-центрованого, діяльнісного, ресурсно-орієнтованого, сімейно-орієнтованого, комунікативно-орієнтованого та інших сучасних підходів. Водночас важливо, що вони розглядаються як взаємодоповнювальні складові єдиної системи підтримки,

спрямованої на забезпечення максимально можливої самостійності, соціальної участі та підвищення якості життя дорослої людини.

Кожний розділ завершується змістовними висновками, які відображають основні результати проведеного аналізу та забезпечують логічний перехід до наступного етапу дослідження. Загальні висновки дисертації є достатньо аргументованими, узгоджуються із поставленою метою та завданнями дослідження і повною мірою відображають отримані наукові результати.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження достатньою мірою висвітлено в наукових працях авторки. За темою дисертації опубліковано 11 наукових праць, серед яких 5 статей у фахових наукових виданнях України та 6 тез доповідей у матеріалах міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Із загальної кількості публікацій 9 є одноосібними, що підтверджує самостійність виконаного дослідження та особистий внесок здобувачки в одержання наукових результатів.

Результати дослідження пройшли апробацію на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах та інших наукових заходах. Опубліковані праці повною мірою відображають зміст дисертації, її основні положення, висновки та практичні рекомендації, що свідчить про належний рівень апробації результатів дослідження.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Ознайомлення з текстом дисертації, науковими публікаціями авторки та матеріалами перевірки на текстові збіги дає підстави констатувати, що дисертаційна робота виконана відповідно до принципів академічної доброчесності.

Авторкою коректно використано результати попередніх досліджень із належним посиланням на використані джерела. Виявлені текстові збіги мають правомірний характер і пояснюються використанням нормативно-правових документів, міжнародних актів, загальноприйнятої наукової термінології та власних опублікованих праць здобувачки, у яких апробовано окремі результати дисертаційного дослідження.

Під час аналізу дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження. Наукові положення, висновки та рекомендації є самостійним результатом наукового пошуку авторки.

Зауваження та рекомендації щодо оформлення та змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Маруди О.Г., її науковий рівень, актуальність і практичне значення, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та побажання, які мають рекомендаційний характер і можуть бути враховані авторкою в подальших наукових дослідженнях.

1. У роботі достатньо повно висвітлено зміст діяльності денних центрів, груп підтриманого проживання та інших форм громадської підтримки дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями. Разом із тим доцільним було б більш детально розкрити методичний інструментарій корекційно-педагогічної роботи, який використовується фахівцями під час розвитку окремих життєвих компетентностей дорослих осіб з інтелектуальними порушеннями.

2. Авторкою розроблено структуру індивідуального плану супроводу, яка має безсумнівне практичне значення. Проте робота виграла б від більш детального представлення алгоритму оцінювання динаміки розвитку особи та механізмів періодичного перегляду індивідуального плану відповідно до змін її потреб і можливостей.

3. У дисертації значна увага приділена досвіду Данії, Німеччини та Польщі. Перспективним напрямом подальших досліджень могло б стати розширення порівняльного аналізу шляхом включення досвіду інших європейських країн, що дозволило б ще ширше представити різноманітність сучасних моделей корекційно-педагогічної допомоги дорослим особам з інтелектуальними порушеннями.

Зазначені зауваження мають дискусійний характер, не применшують наукової новизни, теоретичної та практичної цінності виконаного дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Маруди Ольги Григорівни «Корекційно-педагогічна допомога дорослим із інтелектуальними порушеннями

в європейських країнах» є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на високому теоретичному та методичному рівнях, у якому розв'язано актуальне наукове завдання, що має важливе значення для розвитку спеціальної освіти, корекційної педагогіки та системи допомоги дорослим із інтелектуальними порушеннями.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані авторкою, є достатньо обґрунтованими, характеризуються новизною, теоретичною цінністю та практичною спрямованістю. Результати дослідження можуть бути використані у діяльності закладів спеціальної освіти, установ соціального захисту, реабілітаційних центрів, громадських організацій, а також у системі професійної підготовки майбутніх фахівців спеціальної освіти.

Дисертаційне дослідження відповідає вимогам до оформлення дисертації, порядку присудження наукового ступеня доктора філософії, затвердженими Наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) і постановою КМ України від 12.01.2022 № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 року), а її автор – Маруда Ольга Григорівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю А6 Спеціальна освіта з галузі знань «Освіта / Педагогіка».

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,

завідувачка відділу освіти дітей

з порушеннями інтелектуального розвитку

Інституту спеціальної педагогіки і психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Олена ЧЕБОТАРЬОВА

